

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

УДК 791.9:930.85

М. В. КРИПЧУК

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ МАСОВИХ СВЯТ НА ЛУГАНЩИНІ У 20–30-Х РОКАХ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті розглянуто особливості святкової культури Луганщини на початку ХХ століття. Проаналізовано специфіку організації та проведення масових свят просто неба.

Ключові слова: масові свята, мітинг, театралізований мітинг, демонстрація, Луганщина.

Н. В. КРИПЧУК

ОСОБЕННОСТИ СОЗДАНИЯ МАССОВЫХ ПРАЗДНИКОВ НА ЛУГАНЩИНЕ В 20–30-Х ГОДАХ ХХ ВЕКА

В статье рассмотрены особенности праздничной культуры Луганщины в начале ХХ века. Проанализирована специфика организации и проведения массовых праздников под открытым небом.

Ключевые слова: массовые праздники, митинг, театрализованный митинг, демонстрация, Луганщина.

N. V. KRIPCHUK

FEATURES OF THE MASS OF HOLIDAYS IN LUHANSK REGION 20–30 YEARS XX CENTURY

The article discusses features of Luhansk festive culture in early twentieth century. Analyzed the specific organization of mass events in the open air.

Key words: mass celebrations, rally, theatrical rally, demonstration, Luhansk region.

На початку ХХ століття Луганськ затвердив себе в якості найбільшого промислового, наукового, культурного центру зі своїм особливим життєвим устроєм і різноманітними традиціями.

Про досягнення промисловості, заводах, заводських робітників дуже багато писали в радянський час. Природно, що на ряду з іншими, більш «серйозними» темами, в полі зору дослідників час від часу потрапляла і тема культурного життя робітників. Активні зрушення в культурному житті регіону відчуються після Великої Жовтневої соціалістичної революції у 1917 році.

Луганщина та її мистецькі сили не стояли осторонь бурхливих подій 20-х років ХХ ст. Політична ідеологія, скерована з радянських центрів Москви, Харкова, Києва – впроваджувалася на території Луганської області і в тій чи іншій мірі впливала на долю митців, мистецьких течій, на специфіку організації масових свят.

Метою статті є висвітлення особливостей та специфіки організації масових свят на Луганщині 20–30-х рр. ХХ століття.

Безпрецедентною подією у театральному житті регіону 20-х років стало відкриття у 1922 році першого професійного драматичного театру в Донбасі «Шахтерка Донбасу», організатором, художнім керівником та головним режисером якого був Григорій Свободін.

Театральне життя регіону на початку 20-х років представлено, переважно, виставами гастролюючих драматичних, оперних та театрів музичної комедії. Гастролери, подорожуючи Донбасом, мали на меті: показати робітникам шахтарського краю роботу своїх колективів; вичити потреби та вимоги сучасної їм аудиторії.

У 20-х роках ХХ століття ведуться роботи з благоустрою робочих садів. Особлива увага звертається на культурні заходи просто неба [1]. Впорядковуються сади заводів Ж. Р., О. К. Л. та емаліровочний. У колишньому ботанічному саду будується літній театр на 800 чоловік. Для обслуговування цього театру культвідділ райкому металістів запрошує російську драматичну трупу в складі 35 чоловік під управлінням режисера і артиста харківських театрів Добровського.

Вперше Міський сад згадується в матеріалах Луганського обласного архіву за 1897 рік. Міська управа в цей рік передає сад в оренду Гірничо-Комерційному Клубу. Територія саду була оточена стіною і розділена на дві частини: Гірничо-Комерційний сад і Міський. Найулюбленішим місцем відпочинку був Міський Сад (з 1922 р. носить ім'я 1 Травня). Вхід в сад був платним, в саду грав оркестр, торгували буфети. Взимку заливали каток.

В саду були відкриті літній театр, «раковина» для оркестру, павільйони. У 1915 р. була зроблена спроба відкрити літній кінематограф. Ініціатором виступив М. Ямпольський, завідувач училищем при заводах Гартмана. У літньому кінематографі демонструвалися як розважальні, так і наукові фільми, серед яких «Життя мікробів», «Крокодили», «Скорпіон», а також фільми пропагандистського характеру («Звірства німців в Росії», «Геройський подвиг капітана Нестерова»).

Тут в садах влаштовувалися Різдвяні гуляння. Проводилися заходи «новорічної ялинки», навколо якої розташовувалися Балаганчик, маленькі театрики. Народ розважали петрушки, клоуни, привозилися невеликі звіринці. Організаторами таких гулянь зазвичай були міські благодійні товариства. У Луганську, наприклад в 1910-х роках було Луганське благодійне товариство, Римсько-Католицьке благодійне товариство, Єврейське.

За постановою союзних організацій навесні 1928 року колишній ботанічний сад був переданий у розпорядження культкомісії заводу № 60. У ньому організуються театр і кіно. Культкомісія розробляє ряд заходів щодо обладнання та благоустрою саду. Постановлено побудувати і обладнати стрілецький тир, закупаються ігри: доміно, шахи, крокет і інші. Запрошується духовий оркестр у складі 22 осіб. Кіно, для зручності публіки, переноситься в приміщення. Запрошуються гастролюючі колективи. Особлива увага звертається на масову роботу: організація масових та сімейних вечорів, давніх гулянь.

На початку ХХ ст. особлива увага приділяється організації та проведенню свята 1 травня. Традиції першотравневих свят вкоренилися в Луганську ще з 1906 р. Щороку луганські робітники відзначали 1 Травня, за винятком суворої реакції в 1909, 1910 і 1911 рр [1].

Історія свята «День солідарності трудящих» (це первинна назва свята 1 Травня), бере початок з липня 1889 року, коли учасники конгресу Другого Інтернаціоналу приймають рішення зробити 1 Травня «червоним» днем календаря, як данину пам'яті робочим Америки. Потім свято вирішено було зробити міжнародним. Багато було назв у свята, а саме: День праці, День весни, Свято весни і праці, День міжнародної солідарності трудящих.

З особливим піднесенням першотравневе свято відбулося в місті Бахмут у 1926 р. У святковій ході брали участь діти, профспілки, військові частини, спортивні організації, допризовники, скаути, учні шкіл міста. Вихованці дитячих будинків і притулків роз'їжджали на прикрашених вантажівках. У всіх театрах відбулися святкові концерти та мітинги. Увечері відбувалося урочисте вшанування героїв праці. Вночі на площі просто неба була здійснена постановка п'єси «Гімн життя» [1].

Плануючи першотравневе свято 1928 р. в Луганську, керівництво міста вирішує перенести святкування на стадіон. В рамках святкування пройдуть вільні рухи фізкультурників, в

яких візьмуть участь 1700 осіб, масова інсценівка «Світовий Жовтень», в якій візьмуть участь понад 300 чоловік, далі концерт об'єднаного духового оркестру під керуванням Епштейна у складі 120 чоловік, хор дітей (120 ч.) , хор дорослих (150 ч.), концерт струнного оркестру в складі 100 чоловік, виступ велостудії з фігурною їздою. Вся театралізована видовищна програма планувалася закінчитися о 3 годині дня. Увечері для всіх трудящих були відкриті клуби, сади, кіно. У клубах намічаються виступи драматичних і хорових гуртків.

В цей день були скасовані зупинки транспорту біля Палацу Праці та братської могили, планувалося спростити маршрут театралізованої ходи організації міста та скоротити до мінімуму виступи ораторів на мітингу. Струнками колонами проходили частини Червоної Армії, діти, колишні безпритульники з будинку-комуни, залізничники, текстильники і держзавод № 60 та інші. Серед демонстрантів яскраво виділялися червоні прапори, як у далекі роки Великої Французької буржуазної революції. Червоний був основним геральдичним кольором. На прапорах він символізує бунт, революцію, боротьбу.

На жаль, як констатує преса того періоду, були серйозні недоліки в проведенні свята першотравня. «Світовий Жовтень» не вийшов. Керівники та організатори свята виявили повну безпорадність. Інсценівка звелася до вальсу шести пар дівчат. Ще гірше були справи з концертною програмою. Диригент духового оркестру Епштейн зібрав всього 10–12 музикантів, диригент струнного оркестру Кушлін ще менше учасників колективу.

Вдалою частиною свята були вільні рухи дітей-фізкультурників. Одягнені у все біле, вони яскравими точками миготіли на великому майданчику стадіону, символізуючи чистоту, незаплямованість, невинність, чесноту, радість. Слід зазначити, що найчастіше білий колір асоціюється з денним світлом, а також з силою, яка втілена в молоці.

Коли фізкультурники підходили до кінця, з боку Кам'яного Броду злетів літак. Покружлявши над Ботанічним садом, він повернув до стадіону і знизився до висоти двоповерхового будинку. Аероплан піднявся увись і почав здійснювати «мертві петлі», «ковзання на крилі» і т.д., що викликало захоплені оплески у всіх присутніх на святі.

Символами першотравня були червоний прапор, червона гвоздика, гасло «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

Аналізуючи масові дійства цього періоду, відомий теоретик театру А. І. Піотровський підкреслював: «Дві основні форми соціального спілкування виніс робітничий клас з глухих підпільних часів: маніфестацію і мітинг» [5, с. 51].

У цей період і в наступні роки на Луганщині простежується тенденція до розвитку мітингової дії в масових святах, що особливо характерно для періоду перших п'ятирічок.

Звернемо увагу на план проведення свята, присвячений 8 березня. З 27 лютого по 8 березня 1929 р. по цехах і установах міста Луганська було проведено збори робітниць, службовців з постановкою доповіді про міжнародне, внутрішнє становище та про святкування 8 березня. Другого березня був проведений вечір старих робітниць заводів № 60 і Артема з постановкою доповіді про участь робітниць у виробничому житті та громадській роботі. Вечір завершився художньою постановкою і чаюванням. Третього березня було проведено міське стрілецьке змагання, приурочене до Дня 8 березня. У змаганні брали участь 28 жінок. Четвертого березня відбулося об'єднане урочисте зібрання робітниць і дружин робітників, робітників заводів № 60 і Артема. Сьомого березня проведено об'єднані збори робітниць і службовців, їх дружин, робітників дрібних підприємств швейпром і радянських установ з охопленням 450 осіб, де була проведена «Вікторина» з визначенням кращої відповіді та з визначенням переможця [2].

У Ровенецькому районі на честь святкування Дня 8 березня було проведено 7 святкових вечорів. Цими вечорами була охоплена велика кількість робітниць і селянок. Всі ці вечори проходили під загальними гаслами партії підняття врожайності, розширення посівної площі, зниження собівартості, підняття продуктивності праці і здійснення гасла партії про боротьбу за культурну революцію в побуті робітника і селянина. В рамках святкувань проводилися вечори запитань і відповідей, за кращі і правильні відповіді робітниці і селянки преміювалися. Напередодні свята проводилося урочисте засідання з доповідями «Жінка і соціалістичне будівництво» [2].

У 30-ті роки ХХ ст. на Луганщині поширюється рух художньої самодіяльності. Населення виявляє зацікавленість до театралізованих форм розваг. Традиційними для цього періоду стали огляди художньої самодіяльності та театралізовані мітинги, які стали новою формою масової політичної агітації. На театралізованих мітингах виступали хори, оркестри. Готувалося спеціальне оформлення. Різні види мистецтва доповнювали і підсилювали агітаційні промови ораторів.

В умах як керівництва Радянського Союзу, так і всього радянського населення у 20-х роках, велика увага приділялася святкуванню 1 Травня. Так у 1930 р. свято проходило в місті Луганську під гаслами: подальшого зміцнення індустріалізації країни, колективізації сільського господарства, розгортання культурної революції тощо. В рамках святкування в місті проводився місячник українізації. Святкування відбувалося два дні. Першого травня було організовано демонстрацію, як в місті, так і в селах регіону. В рамках святкування улаштовувалися святкові травневі вечори у клубах, сільбудах, хатах-читальнях, культустановах з демонструванням революційних кінофільмів. Особливого значення набувають паради фізкультурників. В цей час відбувалося відкриття літніх садів відпочинку та організація культурно-масової роботи в них. Загальне святкування травневого свята носило масовий характер. Луганський окружний комітет КП (б) наполягав на тому, щоб організатори святкувань уникали шаблонів та неорганізованості, які помічалися в попередні роки, для цього це святкування мусить бути добре технічно організоване [3].

В ці роки з особливим підйомом проводиться свято Великого Жовтня.

У місті Старобільськ при підготовці святкування 19-ї річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції відділом культури і пропаганди ленінізму Старобільського окружного комітету КП (б) України був складений докладний план святкової кампанії.

Святкування тривало п'ять днів. Четвертого жовтня увечері проводилася міська районна конференція жінок – робітниць і колгоспниць. На конференції відзначили преміями кращих ударниць-стахановок соціалістичного виробництва. П'ятого жовтня були проведені вечори молоді, присвячені 19 річниці Жовтня. В цей день організовувалися молодіжні карнавали, присвячені проекту сталінської конституції і подіям в Іспанії. Шостого жовтня проводилися дитячі ранки по школах міста. О шостій вечора відбулися урочисті засідання пленумів Міськради та сільради за участю районних організацій. Після пленумів влаштовувалися самодіяльні вистави для учасників зборів [4].

Масовість все більше стає об'єктом ретельного планування. Необхідно було у вигідному світлі представити втілення радянського свята. У цей період важлива була масштабність заходів і насамперед її неухильне зростання. Тому звіти про проведення свят починалися, як правило, з числа учасників, яких не повинно було бути менше ніж у минулому році. Слідуючи такій кількісній логіці, святкові демонстрації початку ХХ століття набули гігантських масових масштабів. Слід сказати, що важливим була не точність цих кількісних даних, а саме гра з цифрами як відображення образу радянського мислення, в якому «масовість» грала роль центральної референтної величини [6].

Основний акцент ставиться на урочистостях, які відбувалися 7 жовтня 1936 р. О 10 годині ранку всі учасники збиралися на площі Гоголя. О 10 год 30 хв. початок демонстрації від площі Гоголя до стадіону Динамо, де всі учасники шикуються у сім колон для участі в урочистому мітингу. У першій колоні знаходилися військкомат, міліція, червоний хрест, загін червоних партизан, фізкультурники; у другій, третій і четвертій – школи № 1, 2, 3; у п'ятій колоні знаходилися ст. Старобільськ, завод ім. Блюхера, Старобільська МТЗ, нафтосклад; далі швейна фабрика, пивзавод, маслозавод, хлібозавод та інші підприємства міста, завершальною була сьома колона в складі колгоспників сіл Підгорівка, Чмировка, Піщане та інших.

Вдень на стадіонах і спортмайданчиках проводилися фізкультурні виступи. Увечері святкову програму складали виступи колективів художньої самодіяльності, кіновистави, які проводилися по клубах і театрах. Закінчувалося святкування 19-ої річниці Великої Жовтневої соціалістичної революції 8 жовтня вечорами-маскарадами [4].

Увага приділялася художньо-культурному оформленню жовтневих демонстрацій: в лозунгах і плакатах були показані досягнення, що їх домоглися трудящі за дев'ятнадцять років.

У Луганську святковий мітинг починався «Інтернаціоналом». Все дійство проходило біля пам'ятника Ілліча. Вночі місто світилося тисячами палаючих лампочок, привертало до себе увагу вітрини магазинів, на яких розташовувалися портрети, декоровані червоними рамками.

Архівні документи свідчать про те, що організація театралізованих дійств на Луганщині мала загальний масовий характер. Велика увага приділялася символічному оформленню та декоруванню транспортних засобів, що зображували діяльність окремих заводів, з максимальним використанням в образному рішенні новітніх технічних можливостей (матеріалів, звуку тощо). Кавалькада оформляється виробничими емблемами, бутафорськими фігурами і іншим силами самих підприємств міста Луганська, що відкривало можливості творчої фантазії, самодіяльності.

Основною формою святкувань стали мітинги та демонстрації у оформленні яких використовується радянська символіка (червоні прапори, емблеми та інше).

Слід зазначити, що драматургія свята як універсального твору мистецтва мала важливу мету. Відбувався розподіл за часом різних елементів святкування. Організація розважальної частини в другій половині першого дня і на другий день дозволяла уникнути змішання політичної урочистої частини, що включала урочисті збори, демонстрацію і мітинг, і народних гулянь, які теж мали ідеологічне призначення, а саме: виконували дидактичну функцію – виховання в дусі колективізму, а також формування «доброго смаку». Радянське свято розглядалося як символ нового часу і використовувалося для того, щоб підкреслити контраст між системами і світоглядами.

На основі аналізу масових свят післяжовтневого періоду доходимо до висновків, що саме в цей час відбуваються активні пошуки у організації масових дійств просто неба. Така тенденція була обумовлена ідеологією та радянською культурною політикою цього часу. У масових видовищах особлива увага приділяється символічному характеру декораційно-художнього оформлення, яке за змістом відповідало загальній ідеології радянського часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний архів Луганської області (далі ДАЛО), ф. газетний, оп. 1, спр. 67, 68 арк.
2. ДАЛО, ф. Луганский окружной комитет КП(б)У г. Луганск, оп. 1, спр. 994, 101 арк.
3. ДАЛО, ф. Луганский окружной комитет КП(б)У г. Луганск, оп. 1, спр. 1115, 64 арк.
4. ДАЛО, ф. Старобельский окружной комитет КП(б)У г. Старобельск, оп. 1, спр. 1106, 21 арк.
5. Пиотровский А. И. Празднества 1920 года. За советский театр!: сборник статей / А. И. Пиотровский. – Луганск : Academia, 1925. – 78 с.
6. Рольф М. Советские массовые праздники / М. Рольф. – М. : РОССПЭН : Фонд первого президента России Б. Н. Ельцина 2009, – 439 с.

УДК 792.07

Ю. О. МОСКВИЧОВА

ТЕАТРАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОЇ ВІННИЧИНИ

У статті розглянуто динаміку розвитку театрального мистецтва Вінничини, зокрема періоду Незалежності України. Проаналізовано домінуючі тенденції функціонування театральних закладів регіону, фестивального руху, репертуарних принципів. Визначено засади збереження традицій та новації у діяльності повідних професійних та аматорських колективів на сучасному етапі.

Ключові слова: театр, театральне мистецтво, Вінничина, театральний фестивальний рух, історичні етапи функціонування.